

ELŻBIETA PAWLAK-HEJNO*

KIEDY KOBIECOŚĆ NIE JEST OCZYWISTA
– KONTROWERSJE WOKÓŁ PŁCI ZAWODNICZEK
W KONTEKŚCIE IGRZYSK OLIMPIJSKICH

WPROWADZENIE

W tomach monograficznych, przedstawiających Igrzyska Olimpijskie w mediach masowych do 1984 roku¹, autorzy nie poświęcili odrębnych części na omówienie udziału kobiet w światowym święcie sportu. Przed drugą wojną światową problem emancypacji i pełnego uczestnictwa zawodniczek w rywalizacji na arenach olimpijskich² w polskim dyskursie medialnym był podporządkowany celom narodowym, a po wojnie – politycznym. Warto jednak podkreślić, że historia sukcesów polskiej reprezentacji łączy się właśnie ze startami zawodniczek. To Halina Konopacka zdobyła pierwszy złoty medal dla kraju na Igrzyskach Olimpijskich w Amsterdamie (1928) i ustanowiła rekord świata w rzucie dyskiem, natomiast na mistrzostwach w Rio de Janeiro (2016) osiem z jedenastu zdobytych medali wywalczyły kobiety.

Bohaterki sportowej rywalizacji często oceniane są nie tylko w kategorii wyników, ale także przez pryzmat urody. Halinę Konopacką okrzyknięto Miss Igrzysk w Amsterdamie, a w relacjach prasowych nie brakowało wzmianek o jej miłym

* DR ELŻBIETA PAWLAK-HEJNO – Zakład Komunikacji Społecznej UMCS, Lublin, e-mail: elzpawlak@gmail.com.

¹ Nowożytnie Igrzyska Olimpijskie w mediach polskich do 1936 roku, red. Paweł Nowak, K. Stępnik, Lublin 2010; Igrzyska olimpijskie w mediach masowych: 1948-1984, red. P. Nowak, E. Pawlak-Hejno, M. Piechota, Lublin 2016.

² Pierre de Coubertain, wkrzesiciel idei olimpizmu głoszącej hasła równości i uniwersalizmu, sprzeciwiał się udziałowi kobiet w igrzyskach. Uważał, że sport kobiet za niezgodny z prawami natury i nieestetyczny. Zawodniczki zadebiutowały na arenie olimpijskiej w 1900 roku, startując w dwóch dyscyplinach: w golfie oraz tenisie. Historię Igrzysk Olimpijskich wnikliwie omawia Honorata Jakubowska. Warto podkreślić, że Autorka bada udział kobiet w rywalizacji sportowej w ramach gender studies oraz problematyki ciała i cielesności. Przyjęta przez badaczkę perspektywa dyskursywna jawi się jako istotna również w kontekście badań nad mediami. H. Jakubowska, Gra ciałem. Praktyki i dyskursy różnicowania płci w sporcie, Warszawa 2014, s. 33-93.

uśmiechu, wdzięku, gracji czy sylwetce³. Obecnie hasło „Polki olimpijki”⁴ wpisane w wyszukiwarce Google w pierwszych rekordach wskazuje artykuły o najseksowniejszych i najładniejszych sportsmenkach oraz o tych, „które będą przyciągać wzrok kibiców”, czyli pięknych⁵, a także o Marii Kwaśniewskiej brązowej medalistce Igrzysk w Berlinie (1936), która nie tylko zadrwiła z Hitlera, ale także została miss⁶.

Susan Birrell, pisząc o obszarach badawczych feministycznych studiów kulturowych, podkreśla znaczącą rolę mediów w konstruowaniu i upowszechnianiu dominujących obrazów rzeczywistości, w tym pojęcia kobiecości⁷. W przypadku zawodniczek spełniających pożądane kryterium urody, które wywodzi się ze starożytnego ideału kalokagatii, kategoria kobiecości reprodukowana jest w sposób stereotypowy, a dziennikarze kultuwują przedwojenną formę prezentacji zawodniczek jako pięknych i wysportowanych. W sytuacji, gdy kobieta odnosi sukcesy⁸ w dyscyplinach wymagających siły i rozbudowanej muskulatury, media konstruują jej kobiecość najczęściej w opisach relacji prywatnych, a nie w trakcie zmagania na sportowej arenie⁹.

W historii Igrzysk Olimpijskich zapisały się również te zawodniczki, których kobiecość została zanegowana. W gronie Polek znalazły się mistrzyni olimpijska z Los Angeles (1932) Stanisława Walasiewiczówna oraz Ewa Kłobukowska, która na igrzyskach w Tokio (1964) wywalczyła złoty medal w sztafecie i brązowy w biegu na sto metrów. W ramach czasowych wyznaczonych przez mistrzostwa w Seulu (1988) i w Rio de Janeiro (2016) zakwestionowano płęć biegaczki Caster Semenya. Zdaniem Silvii Camporesi, polifoniczny dyskurs wokół płci atletki ujawnił złożone problemy, m.in. etyczne, genetyczne, tożsamościowe oraz instytucjonalne, co potwierdzają również liczne publikacje na ten temat¹⁰.

³ M. Rotkiewicz, Halina Konopacka - mistrzyni dysku, pióra i palety, [w:] Teżże, Światło Olimpij, Warszawa 2011, s. 188-241.

⁴ Wyszukiwanie ma charakter poglądowy, a wyniki podano z sześciu pierwszych rekordów [17.03.2017 r.].

⁵ Rio 2016: to one będą przyciągać wzrok kibiców. Zobacz piękne polskie olimpijki, <https://sportowefakty.wp.pl/sportowybar/617352/to-one-beda-przyciagac-wzrok-kibicow-w-rio-zobacz-piekne-polskie-olimpijki> [dostęp: 17.03.2017r.]

⁶ W. Kowalski, Ta Polka zdobyła olimpijski medal, a przy okazji... zadrwiła z Hitlera. „Wcale nie czuję się mniejsza od pana”, <http://natemat.pl/186847,ta-polka-zdobyła-olimpijski-medal-a-przy-okazji-zadrwiła-z-hitlera-wcale-nie-czuje-sie-mniejsza-od-pana>, [dostęp: 17.03.2017r.]

⁷ S. Birrell, Discourses on the gender/sport relationship: From „women in sport” to „gender relations”, „Exercise and Sport Science Review” 1988, 16, s. 482-486; H. Jakubowska, dz. cyt., s. 16.

⁸ O roli narodowości i sukcesów w konstruowaniu kobiecości pisała H. Jakubowska, Kiedy płęć nie ma znaczenia. Nie/normatywne ciała w dyskursie narodowym i sportowego sukcesu, „Przegląd Socjologii Jakościowej” 2015, t.9, nr 2, s. 116-129.

⁹ Np. w artykule Czy umięśnione kobiety są seksowne? w opisie Anity Włodarczyk sukces i kobiecość pojawiają się w jednym zdaniu: „Sportsmenka odnosi same sukcesy, a kobiecość podkreśla, gdy odbiera nagrody i wyróżnienia za swoje osiągnięcia”. <https://kobieta.wp.pl/umiesnione-kobiety-sa-seksowne-znane-sportsmenki-o-swoich-cialach-5983149703074433g/10>, [dostęp: 17.03.2017r.]

¹⁰ S. Camporesi, Afterword, [w:] Gender Testing in Sport: Ethics, cases and controversies, red. S. Montanola, Aurélie Olivesi, Routledge 2016. Wymieniona publika w całości poświęcona jest analizie

Celem niniejszej pracy będzie analiza polskich przekazów medialnych prezentujących biegaczkę Caster Semenye. Do analizy wybrano materiały opublikowane w internetowych serwisach sportowych oraz otagowane imieniem i nazwiskiem atletki: przeglądsportowy.pl, sportowefakty.wp.pl (Grupa Wirtualna Polska) oraz sport.pl (powiązany z serwisem gazeta.pl)¹¹. Wybrane portale znajdują się w czołówce najchętniej odwiedzanych przez użytkowników, a każdy z nich posiada ponad trzymilionową publiczność¹². Można założyć, że treści na temat biegaczki pojawiały się najpierw w mediach sportowych, a dopiero w dalszej kolejności stawały się przedmiotem szerszej dyskusji¹³. Według raportu z badań Google w 2016 roku, nazwisko Semeniy było trzecie na liście najczęściej wyszukiwanych sportowców zagranicznych w Polsce, co pozwala założyć, że Internet stanowi chętnie eksplorowane źródło informacji na temat zawodniczki¹⁴. Do korpusu włączono teksty reprezentujące rozmaite formy gatunkowe, w których oprócz wymieniania nazwiska bohaterki, np. w tabeli wyników, dziennikarze przedstawiali dodatkową informację lub opinię na jej temat (ze 108 otagowanych tekstów do analizy zakwalifikowano 95). Oznacza to, że większość tekstów nie ma neutralnego charakteru wynikającego z prezentowania osiągnięć sportowych, ale przede wszystkim przyczynia się do kreowania etosu zawodniczki.

Analiza materiału zostanie przeprowadzona z wykorzystaniem elementów klasycznej analizy retorycznej: *inventio* – dobór i opracowanie tematu; *dispositio* – sposób przedstawiania argumentacji; *elocutio* – styl, tropy i figury retoryczne; *memoria* – zapamiętywanie oraz *actio* – działanie. Ponadto retoryka pomaga badać teksty w złożonym kontekście komunikacyjnym: nadawca, odbiorca, sytuacja, cele i konsekwencje wypowiedzi. Badanie źródeł internetowych sprzyja przynajmniej częściowej możliwości wglądu w reakcje odbiorców na dane zagadnienie. Wedle Arystotelesa „retoryka jest to umiejętność metodycznego odkrywania tego, co w odniesieniu do każdego przedmiotu może być przekonujące” (*Retoryka* 1355 b 25)¹⁵. Retoryka pomaga zatem rozstrzygać w sprawach niejasnych i budzących wątpliwości,

“przypadku Caster Semeniy” z różnych perspektyw badawczych. Por. także: J.Sloop, „This is not natural”. Caster Semenya’s gender threats, “Critical Studies in Media Communication” 2012, t. 29, s. 81-96; R. C. Riedner, From Spectacle to crisis of feeling: slow violence, affective rhetoric, and the case of Caster Semenya, [w:] Tejże, Writing neoliberal values. Rhetorical Connectivities and Globalized Capitalism, Palgrave Macmillan UK, 2015, s. 99-123; H. Jakubowska, Gra z ciałem..., dz. cyt.

¹¹ Należy zaznaczyć, że do analizy wybrano treści ze strony macierzystej, z wyłączeniem odnośników do innych portali, podstron oraz treści kontekstowych.

¹² Dane według badań opublikowanych na http://www.wirtualnemedial.pl/artykul/sportowefakty-wp-pl-przed-sport-onet-pl-mocno-w-gore-polsasport-pl-top10-stron-sportowych_1 [dostęp: 17.03.2017 r.].

¹³ Np. Serwis gazeta.pl większość treści poświęconych Caster Semeniy opublikował na portalu sport.pl. Niektóre artykuły, zostały opublikowane także m.in. na myfitness.pl i tokfm.pl, ale nie stanowiły one większości.

¹⁴ Dane na podstawie: <http://www.wirtualnemedial.pl/artykul/czego-szukamy-w-google-robert-lewandowski-wybory-prezydenckie-w-usa-donald-trump-jak-grac-w-pokemon-go>

¹⁵ Arystoteles, Retoryka. Poetyka, tłum. H. Podbielski, Warszawa 1958.

dlatego wypracowane przez nią narzędzia mogą posłużyć zrozumieniu medialnych kontrowersji wokół postaci Caster Semenyi. Ponieważ w kontekście dyskusji o płci biegaczki dziennikarze przywoływali także historie Polek, których deklarowana publicznie płć została zanegowana, w artykule zostanie omówiony również dyskurs na temat Stanisławy Walasiewiczówny i Ewy Kłobukowskiej w ujęciu diachronicznym (na podstawie wydań „Przeglądu Sportowego”) oraz synchronicznym (artykuły otagowane nazwiskami lekkoatletek i opublikowane w różnych serwisach internetowych).

KONTROWERSJE DOTYCZĄCE POLEK NA ŁAMACH „PRZEGLĄDU SPORTOWEGO”¹⁶

Stanisława, a właściwie Stefania Walasiewiczówna urodziła się w Wierchowni koło Górze, ale we wczesnym dzieciństwie wyemigrowała wraz z rodziną do Stanów Zjednoczonych. Utalentowana lekkoatletka reprezentowała Polskę na Światowych Igrzyskach Kobiet, które odbyły się w Pradze w 1930 roku i zdobyła na nich trzy złote medale w biegach na różnych dystansach. Jednak jej występ w polskich barwach narodowych na X Igrzyskach Olimpijskich w Los Angeles (1932) nie był przesądzony do ostatnich dni: jeszcze na początku lipca kwestię jej startu korespondent „Przeglądu Sportowego” uważał za niepewną¹⁷.

Kontrowersje, które omawiano na łamach polskiej prasy sportowej w związku z Walasiewiczówną, dotyczyły przede wszystkim jej przynależności narodowej i oskarżeń o zawodowstwo. Dzięki niezwykle udanym startom w mistrzostwach kobiecych, biegaczka wywalczyła tytuł najlepszej lekkoatletki świata, dlatego uważano, że najpewniej zasili amerykańską kadrę olimpijską¹⁸. Stało się jednak inaczej, co wywołało falę krytyki wobec zawodniczki w mediach amerykańskich¹⁹.

¹⁶ „Przegląd Sportowy” czasopismo sportowe założone w Krakowie w 1921 roku przed wojną miało ugruntowaną pozycję na rynku wydawniczym, a po wojnie wciąż cieszyło się dużym powodzeniem. Do analizy wybrano numer czasopisma z lipca i sierpnia 1932, 1936 i 1967. Analiza materiałów w prasie sportowej ma pomóc w ustaleniu, jak ówczesni dziennikarze postrzegali sportsmenki, których kobiecość była poddawana w wątpliwość. B. Tuszyński, *Sprintem przez prasę sportową*, Warszawa 1975, s. 73-160.

¹⁷ 2 lipca opublikowano informację, że Walasiewiczówna zwróciła się do Polskiego Komitetu Olimpijskiego z propozycją startu, prosząc w zamian o posadę instruktorki lekkiej atletyki. Start potwierdzono dopiero 16 lipca. Walasiewiczówna w barwach Polski, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 51, s. 2; Drużyna polska przed wyjazdem na olimpiadę, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 53, s. 2; Olimpiada, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 57, s. 5.

¹⁸ K. Muszałówna, *Pod olimpijskim sztandarem*, Warszawa 1938, s. 45-52.

¹⁹ E. Pawlak-Hejno, *Polska reprezentacja w Lake Placid i w Los Angeles na łamach „Przeglądu Sportowego”*, [w:] *Nowożytny Igrzyska Olimpijskie w mediach polskich do 1936 roku*, red. P. Nowak, K. Sępnik, Lublin 2010, s. 73-88.

Powody swojej decyzji Walasiewiczówna wyjaśniła polskim czytelnikom w rozmowie z dziennikarzem „Przeglądu Sportowego”. Sprinterka posiadała polskie obywatelstwo, a przed naborem do kadry olimpijskiej została zwolniona z pracy na kolei, prawdopodobnie dlatego, aby przyspieszyć jej decyzję o stracie w barwach amerykańskich. W obawie przed „ogólnym bojkotem społeczeństwa amerykańskiego, od którego trudno mi będzie zarobić parę dolarów na chleb”²⁰, biegaczka zwróciła się do polskiego przedstawicielstwa z prośbą o pomoc. Ostatecznie nie otrzymała posady trenerskiej w Polsce, ale pracę w polskim konsulacie w Stanach Zjednoczonych. Kwestia przyjęcia posady przez Walasiewiczównę stanowiła podstawę do oskarżeń o złamanie zasad amatorstwa, wysuwanych przez dziennikarzy amerykańskich.

W relacjach z X Igrzysk Olimpijskich Walasiewiczówna przedstawiana jest jako „najszybsza kobieta świata”, której głównym atrybutem jest doskonała forma²¹. Ponadto uwypuklona jest również niechęć Amerykanów, z którą biegaczka musiała zmagać się w trakcie występów, co wyrażał chociażby brak aplauzu podczas jej startów²². Na Igrzyskach Olimpijskich w Berlinie zawodniczka reprezentowała Polskę już bez kontrowersji, ale w relacjach niezmiennie eksponowano jej siłę i wolę sportowej rywalizacji:

„Zrobiłem wśród naszych lekkoatletek krótką ankietę, zadając im pytanie: czego sobie życzą w tej chwili najbardziej? Kwaśniewska chce więcej owoców (...) Jadzia Wajsówna marzy o puchowym łóżku w Pabianicach (...) a Walasiewiczówna chce... wygrać po raz drugi Olimpiadę!”²³

Kontuzja nogi uniemożliwiła Walasiewiczównie powtórzenie sukcesu z Los Angeles, ale biegaczka zajęła drugie miejsce, pokonana przez swoją największą rywalkę Helen Stephens (USA)²⁴. Co ciekawe, oskarżenia podważające kobiecość

²⁰ Rozmowa z Walasiewiczówną, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 63, s. 3.

²¹ Walasiewiczówna potwierdziła znakomitą formę na zawodach w Chicago, które odbyły się po zakończeniu igrzysk. O jej wygranej w trzech konkurencjach lekkoatletycznych tak pisał korespondent „Przeglądu Sportowego”: „Ale Stasia chciała tego koniecznie, chciała pokazać Amerykanom jeszcze raz co potrafi, jak bezkonkurencyjną jest w sporcie kobiecym, o ile przewyższa nawet kobietę-team, chlubę USA, Mildred Dridrickson”. Zwycięstwa Polaków w Chicago, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 68, s. 1; Trzy zwycięstwa Polki, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 63, s. 1; Walasiewiczówna i Tolan – najszybsza para świata, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 63, s. 3.

²² Tamże.

²³ J. Kusociński, Z wizytą u Pań, „Przegląd Sportowy” 1936, nr 65, s. 4.

²⁴ Korespondent „Przeglądu Sportowego” podkreślał bohaterkę postawę Walasiewiczówny: „panna Stasia przeżyła przed wtorkowym finałem ciężkie chwile. Stwierdziła bez cienia zazdrości wielką klasę sprinterki Amerykanki, ale biadała, że do pojedynku z tak wielką przeciwniczką, stanąć musi nie w pełni sił.” Dwa starty – dwa srebrne medale, „Przegląd Sportowy” 1936, nr 66, s. 3. W rozmowie po ukończonym biegu Walasiewiczówna przyznała, że nie byłaby w stanie pokonać Stephens, nawet ze zdrową nogą, ponieważ amerykańska biegaczka prezentowała doskonałą formę. R. Mostin, Kwaśniewska, Walasiewiczówna i Wajsówna – po zwycięskich walkach, „Przegląd Sportowy” 1936, nr 67, s. 4.

dotyczyły Amerykanki i wypłynęły od dziennikarza „Kuriera Porannego”, ale okazały się nieprawdziwe²⁵.

Redaktorzy przedwojennego „Przeglądu Sportowego” koncentrowali się przede wszystkim na rywalizacji sportowej i jej uwarunkowaniach. Stanisławę Walasiewiczównę opisywano przez pryzmat jej wyników oraz niezwyklej pracowitości i wytrwałości. Można też przypuszczać, że sama sportsmenka nie kierowała uwagi dziennikarzy na inne obszary swojego życia. W wywiadach opowiadała o swoich treningach, kondycji, kontuzjach czy planach kolejnych startów. Z jej wypowiedzi wyłania się obraz zawodniczki niezwykle ambitnej, która srebrny medal olimpijski potraktowała jako osobistą porażkę²⁶.

Warto też podkreślić, że Walasiewiczówna często była bohaterką fotografii: publikowano jej zdjęcia w trakcie zawodów sportowych, jako członkini drużyny, z zawodnikami innych krajów, czy z jej wychowanką²⁷. Oznacza to, że wizerunek lekkoatletki był powszechnie znany, ale jej uroda nie stawała się przedmiotem komentarzy dziennikarskich, akcentujących przede wszystkim umiejętności lekkoatletki²⁸.

²⁵ Helen Stephens została poddana weryfikacji płci, którą przeszła pozytywnie. W publikacjach można spotkać się z twierdzeniem, że denuncjacji Helen Stephens dokonała sama Walasiewiczówna, choć wydaje się to mało prawdopodobne. Walasiewiczówna podkreślała jednak, że szybkość Stephens jest wyjątkowa. Zainteresowanie płcią sportswerek w latach trzydziestych dwudziestego wieku znacznie przybierało na sile. Znana i opisywana przez prasę była historia Zofii Smętek, która w 1937 roku poddała się operacji zmiany płci. Innym przykładem była Czechosłowaczka Zdenka Koubkova, która w 1934 roku wygrała bieg na 800 m na Światowych Igrzyskach Kobiet oraz Angielka Mary Weston, specjalizująca się w rzucie oszczepem. J. Mayerowitz, *How sex changed. A history of transsexuality in United States*, Harvard 2004, s. 33; R. Tannenbaum, *The life and murder of Stella Walsh intersex Olympic champion*, <https://longreads.com/2016/08/18/the-life-and-murder-of-stella-walsh-intersex-olympic-champion/>, [dostęp 17.03.2017 r.]; R. Ritchie, J. Reynard, T. Lewis, *Intressesex and the Olympic Games*, „*Journal of the Royal Society of Medicine*” 2008, 1001 (8), s. 395-399, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2500237/>, [dostęp: 17.03.2017 r.].

²⁶ Walasiewiczówna zadeklarowała w wywiadzie, że na Igrzyskach Olimpijskich w Tokio zdobędzie trzy medale. Przyznała też, że po igrzyskach w Berlinie zamierzała zrezygnować ze sportowej rywalizacji, ale przegrana zmotywowała ją walki. Determinację zawodniczki ilustrują cytaty: „Ale kiedy w Berlinie przegrałam, powiedziałam sobie: nigdy! Teraz nie wycofam się za żadną cenę. Nie zejść z bieżni pokonana”; „Już sobie obmyśliłam: przyjadę na jaki miesiąc przed Igrzyskami, potrenuję, przyzwyczaję się do klimatu i zaatakuję trzy konkurencje”. Erd., *W Tokio trzy złote medale – obiecuje Walasiewiczówna sportowi polskiemu*, „Przegląd Sportowy” 1936, nr 76, s. 4.

²⁷ Nasza rekordzistka i jej pupilka, „Przegląd Sportowy” 1936, nr 78, s.5.

²⁸ R. Tannenbaum przytacza ironiczne komentarze niepolskiej prasy dotyczące męskiej urody zawodniczki. Jednak jak udowodniła Vanessa Heggie, w latach trzydziestych nie miały miejsca żadne publiczne oskarżenia wobec Walasiewiczówny i jej płeć nie była kwestionowana. Dopiero po 1980 roku, kiedy po śmierci bohaterki ujawniono raport z sekcji zwłok ogłaszający niejednoznaczność jej płci, narosły plotki i legendy wokół rzekomych podejrzeń z czasów jej kariery. Heggie udowodniła, że przydomek „Stella the Fella” został wykreowany współcześnie. Wyjaśnia także przypadek Heinricha Ratjena, który na Igrzyskach w Berlinie (1936) występował jako Dora. W oficjalnych narracjach często pojawia się sąd jakoby przedstawiciele faszystowskiego reżimu zmusili Heinri-

Ewa Kłobukowska na Igrzyskach Olimpijskich w Tokio (1964) zdobyła brązowy medal w biegu na 100 m i zamykała sztafetę 4x100m, w której Polki wywalczyły złoto. Kariera sportowa sprinterki rozwijała się znakomicie. Ścigając się 9 lipca 1965 roku w Pradze z Ireną Kirszenstein (Szewińską), Kłobukowska ustanowiła rekord świata w biegu na sto metrów w czasie 11,1 s. Rok później przeprowadzono testy płci w ramach kwalifikacji kobiet w dwóch sportowych wydarzeniach: Igrzyskach Imperium Brytyjskiego i Wspólnoty Brytyjskiej w Kingston na Jamajce oraz na Mistrzostwach Europy w Lekkiej Atletyce w Budapeszcie. Badania te polegały na oglądzie narządów przez specjalną komisję, a wyniki polskich reprezentantek nie budziły żadnych zastrzeżeń. W roku 1967 w wyniku badania nowym testem chromatynowym polska sprinterka została zdyskwalifikowana, ponieważ rezultat wskazywał na nietypowy dla kobiety układ chromosomów w jej organizmie. Należy podkreślić, że metoda określania płci zawodniczek od początku budziła kontrowersje, jednakże dopiero w latach dziewięćdziesiątych przedstawiciel Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego oficjalnie przeprosił za stosowanie błędnego kryterium rozróżniania płci²⁹. Badacze podkreślają, że dyskwalifikacja Ewy Kłobukowskiej wynikała z przesłanek politycznych i wykorzystywano ją do celów propagandowych.

W „Przeglądzie Sportowym” 14 września 1967 roku, na dzień przed rozpoczęciem zawodów w Kijowie, komentator gazety pisał:

„Występ Kłobukowskiej stoi jeszcze pod znakiem zapytania. Wykazała ona już gotowość startową, ale nigdy nie wiadomo czy przykra kontuzja nogi nie odnowi się podczas silniejszych ćwiczeń treningowych. Trudno też powiedzieć, czy jej forma będzie na tyle wysoka, aby pokonać groźne rywalki na 200 m. Te właśnie niepokoje sprawiają, że o pierwszym miejscu nie możemy myśleć tak pewnie jak po meczu z ZSRR w Chorzowie.”³⁰

W okresie dyskwalifikacji zawodniczki dziennikarze „Przeglądu Sportowego” tabuizowali przyczynę jej nieobecności. Dopiero w listopadowym numerze pisma dr Adam Bilik zaprezentował argumentację przeciwko testom płci, podobną do tej, którą stosowali przeciwnicy metody w latach dziewięćdziesiątych³¹, kiedy została uznana za niesłuszną. Była to prawdopodobnie próba odpowiedzi na

cha do startu jako kobieta. Badaczka poddaje to twierdzenie w wątpliwość, wskazując na pomyłkę medyczną przy urodzeniu dziecka, jako bardziej prawdopodobne wyjaśnienie losów zawodnika. R. Tannenbaum, dz.cyt.; V. Heggie, Testing sex and gender in sports; reinventing, reimagining and reconstructing histories, „Endeavour” 2010, 34 (4), s. 157-163, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3007680/>, [dostęp 17.03.2017 r.].

²⁹ O testach płci i sprawie Ewy Kłobukowskiej: H. Jakubowska, dz.cyt., s. 100-101; Ch. Cole, One chromosome too many?, [w:] The Olympics at the Millenium: power, politics and the games, red. K. Schaffer, S. Smith, New Brunswick 2000, s. 128-146; S. Weiderkehr, Sportsmen(ki) na frontach zimnej wojny. Obraz ciała zawodniczek z krajów socjalistycznych w zachodniej prasie sportowej, „Przegląd Historyczny” 2009, 100/3, s. 567-586.

³⁰ Z. Głuszek, Polki przed wielką szansą, „Przegląd Sportowy” 1967 nr 111, s. 8.

³¹ O Kłobukowskiej jako o ofierze testów płci opartych na badaniu chromosomów Alison Trunbull pisała już w 1988 roku. S. Weiderkehr, dz. cyt., s. 579. Ch. Cole, dz.cyt., s. 131.

liczne pogłoski i dyskusje wokół zawodniczki, a także próba obrony jej godności. W przeciwieństwie do polskiego pisma sportowego, prasa zagraniczna nagłaśniała przypadek Ewy Kłobukowskiej, gloryfikując triumf medycyny w rozwiązywaniu zagadek płci. Artykuły na temat biegaczki opublikowały opiniotwórcze „Time” i „Newsweek” – co należy podkreślić, miało to niebagatelne znaczenie dla zimnej wojny, prowadzonej także na arenach sportowych.

Można zauważyć, że dyskurs na temat wymienionych zawodniczek w czasach im współczesnych spełniał odmienne zadania niż ma to miejsce współcześnie. Stanisława Walasiewiczówna w relacjach była włączana do wspólnoty narodowej, ponieważ odnosiła ogromne sportowe sukcesy, a jej udział w reprezentacji polskiej miał duże znaczenie propagandowe dla polonii mieszkającej w Stanach Zjednoczonych i wiązał się z osobistym poświęceniem zawodniczki. Sposób prezentacji lekkoatletki mieścił się w ramach portretu herosa, odznaczającego się niezwykle siłą i determinacją w działaniu. Z obrazu tego dziennikarze wyłączały kwestie związane z urodą i kobiecym wdziękiem, które tak chętnie były eksponowane w wizerunku Haliny Konopackiej czy Jadzi Wajsówny. Dyskurs dotyczący Walasiewiczówny można określić jako inkluzywny („nasza”) i afirmatywny („wybitna”, „najlepsza”). W przypadku relacji o Ewie Kłobukowskiej daje się zauważyć przyjęcie strategii medialnego milczenia, które należy interpretować jako wyłączenie bohaterki z centrum debaty sportowej. Dyskurs ekskluzywny mógł z jednej strony przyczynić się do ochrony prywatności, ale przede wszystkim odbierał możliwości oficjalnej obrony. Najprawdopodobniej zadecydowała o tym fakcie polityka krajowa (wskazywanym przez publicystów i badaczy powodem dyskwalifikacji Kłobukowskiej był donos przedstawicieli ZSRR i NRD) oraz odgórnny przykaz władz, a także brak zaangażowania środowiska sportowego w walkę o godność polskiej sprinterki³².

Współcześnie publicyści starają się oddać jej sprawiedliwość, prezentując Ewę Kłobukowską jako tragiczną ofiarę polityki sportowej oraz medycznie usankcjonowanej dyskryminacji kobiet. Można wyrazić nadzieję, że publikacje poświęcone Ewie Kłobukowskiej przywrócą pamięć o jej osiągnięciach sportowych w świadomości polskiej publiczności³³.

Nieco odmiennie kształtuje się współczesna narracja poświęcona Walasiewiczównie, którą dziennikarze traktują jako: „oszusta”, postać tragiczną, bohaterkę

³² Analiza dyskursu na temat Ewy Kłobukowskiej wymagałaby pogłębionych analiz i stanowi ciekawe wyzwanie badawcze. Jakubowska pisze, że władze sportowe nie wstawiły za polską zawodniczką, która oficjalnie wycofała się z życia sportowego z powodu kontuzji. H. Jakubowska, dz. cyt., s. 100.

³³ O. Berezowski, Ewa Kłobukowska – nieznana historia, <http://www.magazynbieganie.pl/ewa-klobukowska-nieznana-historia/>, [dostęp: 17.03.2017r.]; J. Bielas, Ewa Kłobukowska. Nie jest pani kobietą!, <http://www.planetakobiet.com.pl/artukul-3431-ewaklobukowskaniemjestpanikobieta.htm>, [dostęp: 17.03, 2017 r.]. Olimpijskie grzechy – złamana kariera Ewy Kłobukowskiej, <http://gazetabaltycka.pl/promowane/olimpijskie-grzechy-zlamana-kariera-ewy-klobukowskiej>, [dostęp: 17.03.2017r.].

skandalu lub przodka ruchu LGBT o nienormatywnej płciowości³⁴. Powodów tak zróżnicowanych opinii i formuły przedstawiania sportswomenki może być kilka:

– dystans czasowy dzielący współczesnych publicystów od opisywanej bohaterki: przedstawianie wydarzeń po latach wpływa na wyciszenie emocji im towarzyszących, ale też wymaga rzetelnego przygotowania i zgłębiania źródeł; sensacyjne okoliczności zgonu lekkoatletki, przyczyniające się do eksponowania rozrywkowego potencjału jej historii;

– powielanie utartych, ale niezwyfikowanych opinii, wywodzących się z sensacyjnych doniesień po jej śmierci³⁵. Należy pamiętać, że z medycznego punktu widzenia wrodzone zaburzenia różnicowania narządów płciowych nie muszą determinować tożsamości płciowej. Stanisława Walasiewiczówna całe życie identyfikowała się z kobiecością, chociaż już w czasach przedwojennych znane były przypadki sportowców, którzy poddali się korekcie płci. Dlatego określanie jej w mediach jako Stanisława Walasiewicza można uznać za krzywdzące nadużycie.

We współczesnych przekazach, poświęconych mistrzyni sprintu z Los Angeles, dominuje paradygmat sensacyjny, eksponujący kontrowersje wokół płci zawodniczki w duchu ujawnionej tajemnicy i odkrycia wstydlwego sekretu.

CASTER SEMENYA W SERWISACH SPORTOWYCH

Na Mistrzostwach Świata w Lekkoatletyce w Berlinie, które odbyły się w sierpniu 2009 roku, osiemnastoletnia biegaczka z Republiki Południowej Afryki, Caster Semenya, pokonała rywalki w biegu na 800 m, osiągając bardzo dobry czas 1,55,45, wyprzedzając zawodniczki o co najmniej dwie sekundy i wygrywając złoty medal. Można spekulować, że właśnie to niespodziewane i zaskakujące zwycięstwo przyczyniło się do upublicznienia i nagłośnienia intymnej sprawy poddania zawodniczki weryfikacji płci, którą zarządziło Międzynarodowe Stowarzyszenie Federacji Lekkoatletycznych (IAAF). Od zawodów w Berlinie sprawa lekkoatletki stała się

³⁴ K. Składkowski, Olimpijczy oszuści, czyli ciemna strona igrzysk, <http://www.przegladsportowy.pl/igrzyska-olimpijskie,olimpijczy-oszusci-czyli-ciemna-strona-igrzysk,artykul,142895,1,969.html>, [dostęp: 17.03.2017 r.]. Sportowi oszuści i spryciarze, <http://www.dziennikpolski24.pl/artykul/3103196,sportowi-oszusci-i-spryciarze,id,t.html>, [dostęp: 17.03.2017 r.]; Najślynniejsze płciowe skandale w sporcie, http://www.zczuba.pl/zczuba/1,90957,6949810,Najslynniejsze_plciowe_skandale_w_sporcie.html, [dostęp: 17.03.2017r.]; Obojnak z olimpijskim złotem czyli nieprawdopodobna historia Stanisławy Walasiewicz, <http://historia.org.pl/2015/10/29/obojnak-z-olimpijskim-zlotem-czyli-nieprawdopodobna-historia-stanislawy-walasiewicz/>, [dostęp: 17.03.2017 r.]; Hemafrodyta ze złotem w kieszeni, <https://queer.pl/artykul/186985/stanislawy-walasiewicz-sport-lgbt>, [dostęp: 17.03.2017 r.].

³⁵ Kwestię niezwyfikowanych sensacyjnych doniesień podnosi E. Walasiewicz, Stanisława Walasiewicz – kontrowersyjna mistrzyni sprzed ery Szewińskiej, <http://www.magazynbieganie.pl/stanislawy-walasiewicz-kontrowersyjna-mistrzyni-sprzed-ery-szewińskiej/>, [dostęp: 17.03.2017 r.].

przedmiotem zainteresowania mediów, a także naukowców reprezentujących różne dyscypliny badawcze³⁶.

Polskie doniesienia medialne na temat Caster Semenya do pewnego stopnia potwierdzają tezę o zmaskulinizowaniu dziennikarstwa sportowego w Polsce³⁷, ponieważ na 95 zakwalifikowanych do analizy tekstów, 33 miało męskiego autora, który podpisał się imieniem i nazwiskiem. Tylko w serwisie przeglądarki sportowy.pl jako autorka tekstów wystąpiła Joanna Rudnik (5 tekstów). Pozostałe 57 artykułów stanowią doniesienia agencji prasowych zmodyfikowane przez redaktorów posługujących się inicjałami lub podane w dokładnym brzmieniu. Można zatem zauważyć, że opinie własne dziennikarzy polskich stanowią mniejszość w porównaniu do szeroko dostępnych tekstów agencyjnych. Dlatego uzasadnione wydaje się założenie, że problemy poruszane w dyskursie polskich portali sportowych nie będą znacząco różnić się od europejskich.

Można zauważyć, że z perspektywy *inventio* kontrowersje wokół Caster Semenya werbalizowane są w dwóch kwestiach szczegółowych: czy Caster Semenya jest kobietą oraz czy biegaczka powinna startować z kobietami³⁸. Te pytania pojawiają się w różnych okresach – w latach 2009-2015 dominowało zagadnienie tożsamości płciowej, a dopiero w roku Igrzysk Olimpijskich w Rio de Janeiro zmienił się temat i status sprawy bohaterki wydarzeń. Ponieważ IAAF oficjalnie podało do wiadomości, iż zawodniczka może występować w rywalizacji kobiet, kwestia jej identyfikacji płciowej ustąpiła miejsca dyskusji, czy poziom testosteronu w organizmie lekkoatletki wpływa na jakość sportowej rywalizacji³⁹. Na sposób ujęcia tematu w 2016 roku wpłynęło również wystąpienie polskiej biegaczki Joanny Jóźwik, która po zajęciu piątego miejsca w biegu na 800 m odniosła się do wysokiego poziomu testosteronu rywalek, które stanęły na podium, a także użyła sformułowania, że czuje się srebrną medalistką⁴⁰.

Pytania stawiane w odniesieniu do Caster Semenya ujawniają problemy natury ogólniejszej: kto w ogóle jest kobietą i kto nią jest w rywalizacji sportowej, a także jaki powinien być dopuszczalny współczynnik męskich hormonów w organizmie

³⁶ Por. przypis 10.

³⁷ Z. Mazur, N. Organista, Niedoreprezentowanie kobiet w sporcie. Analiza sportowych przekazów medialnych, [w:] Kobiety w sferze publicznej. Perspektywy interdyscyplinarne problemu, red. M. Pataj, Toruń 2017, s. 134; H. Jakubowska, Świat sportu w prasie codziennej na przykładzie „The International Sports Press Survey”, „Studia medioznawcze” 2013, nr 1, s. 48.

³⁸ D. Gapiński, Caster Semenya – kobieta czy mężczyzna?, <https://sportowefakty.wp.pl/la/94249/caster-semenya-kobieta-czy-mezczyzna>, [dostęp: 17.03.2017 r.]; R. Leniarski, Rio 2016. Caster Semenya rozpęta burzę. Czy powinna startować?, <http://www.sport.pl/lekkoatletyka/1,64989,20557049,rio-2016-caster-semenya-rozpeta-burze-czy-powinna-startowac.html>, [dostęp: 17.03.2017r.].

³⁹ W 2015 roku indyjska sprinterka Dutee Chand wniosła sprawę do Trybunału Arbitrażowego ds. Sportu w Lozannie, który uznał, że IAAF nie przedstawia wystarczająco mocnych dowodów na wpływ testosteronu w rywalizacji kobiet i na dwa lata zawiesił regulację Federacji o konieczności poddawania się terapii hormonalnej zawodniczek z nadwyżką męskiego hormonu.

⁴⁰ Wywiad dostępny na: <https://www.youtube.com/watch?v=IKyW4E22PgG>, [dostęp: 17.03.2017 r.].

kobiety⁴¹? Badacze zagadnienia podkreślają, że podobnych rozróżnień nie stosuje się w przypadku mężczyzn, choć w ich organizmach także mogą wystąpić różnego rodzaju anomalie⁴². Rozważania te łączą się również z etycznym wymiarem sportu, który „z założenia ma stanowić bowiem enklawę zasad moralnych, sytuujących go pod tym względem najwyżej w hierarchii społecznej”⁴³. Zatem rozwiązanie w obszarze sportu problemów kobiet, których tożsamość płciowa wymyka się oczywistym kwalifikacjom, może mieć szersze konsekwencje społeczno-kulturowe. Problem ten znajduje odzwierciedlenie w artykule Rafała Steca:

„Czy rządzący sportem nie powinni, by nie wyrządzać nieodwracalnej w skutkach krzywdy innym genialnym dziewczynom, rozważyć wytyczenie ostrej granicy - masz żeńskie genitalia i czujesz się kobietą, to nią jesteś, bez rozdzielania każdego włosa na czworo? Zwłaszcza że wyniki obecnie przeprowadzanych testów sami naukowcy opatrują słowami „interpretacja” i „niejednoznaczny”? Oficjalnych protestów może przybywać, tak jak przybywa sportsmenek o męskiej muskulaturze.”⁴⁴

Publicyści zauważają również arbitralność proponowanych rozwiązań oraz przewidują komplikacje, które mogą z nich wynikać. Maciej Petruczenko pisze, „że światowa magistratura zachowała się jak słoń w składzie porcelany, informując o problemie zwyciężczyni 800 m na konferencji prasowej”⁴⁵, a jako przykład katastrofalnych skutków, jakie może wywołać pochopne zakwestionowane płci, wymieniana jest Ewa Kłobukowska. Z drugiej strony podnoszony jest argument, że brak wyznaczenia granic płci kobiet w sporcie może doprowadzić do licznych nadużyć i manipulacji płcią zawodników w celu osiągnięcia rekordowych wyników.

W relacjach medialnych podkreślana jest przede wszystkim społeczno-psychologiczna złożoność problemu, co ciekawie eksponuje fraza powielana w wielu doniesieniach po ogłoszeniu decyzji IAAF, że Semenya może startować jako kobieta, zamiast mogącego się pojawić stwierdzenia, że jest kobietą⁴⁶. Złamanie

⁴¹ Sprawa Caster Semenya: IAAF stworzy definicję kobiety, http://www.sport.pl/lekkoatletyka/1,64989,7131275,Sprawa_Caster_Semenya__IAAF_stworzy_definicje_kobiety.html, [dostęp: 17.03.2017 r.].

⁴² H. Jakubowska, *Gra ciałem...*, s. 105-114.

⁴³ H. Zdebska-Biziewska, *O istocie fair play*, [w:] *Czyta gra. Fair play*, red. K. Hądzelek i in., Warszawa 2014, s. 15.

⁴⁴ R. Stec, *Sport tylko dla prawdziwych kobiet*, http://www.sport.pl/sportGW/1,91756,6956870,Rafal_Stec__Sport_tylko_dla_prawdziwych_kobiet.html, [dostęp: 17.03.2017 r.]. W innym artykule przytoczona jest opinia prof. Jadwigi Jaruzelskiej z Instytutu Genetyki Człowieka w Poznaniu, która stwierdza, że paradoks sytuacji polega na tym, że nawet największy autorytet nie wskaże ostatecznego kryterium rozróżnienia płci. Pan czy pani?, <http://www.przegladsportowy.pl/lekkoatletyka,pan-czy-pani-,artykul,93398,1,287.html>, [dostęp 17.03.2017 r.].

⁴⁵ M. Petruczenko, *Międzynarodowy skandal trwa*, <http://www.przegladsportowy.pl/lekkoatletyka,caster-semenya-startuje-rywalki-nie-kryja-oburzenia,artykul,85411,1,287.html>, [dostęp: 17.03.2017 r.].

⁴⁶ *Lekkoatletyka. Semenya może startować jako kobieta*, http://www.sport.pl/lekkoatletyka/1,64989,7996233,Lekkoatletyka__Semenya_moze_startowac_jako_kobieta.html, [dostęp: 17.03.2017r.].

maksymy ilości implikuje, że kwestia płci została rozstrzygnięta jedynie pozornie, a decyzja nie jest w pełni przekonująca. Warto podkreślić, że badania prowadzone przez Federację trwały 11 miesięcy, a zawodniczka w tym czasie była wyłączona ze startów. Poddano ją skomplikowanej procedurze medycznej, ale wyników nie ogłoszono publicznie. Fakt ten ukonstytuował w debacie medialnej argument z milczenia – jeśli rezultaty testów medycznych nie zostały upublicznione, decyzja IAAF nie ma charakteru dowodu. Za to wiarygodnie traktowany jest przeciek z wyników badań, opublikowany w prasie australijskiej, wedle którego Caster nie ma macicy i posiada jądra wewnętrzne⁴⁷. Domniemanie interseksualności, chociaż niepotwierdzone przez biegaczkę⁴⁸, w relacjach medialnych traktowane jest jako bardziej zasadne od oficjalnego dopuszczenia zawodniczki do startów z kobietami. Można zatem stwierdzić, że w ramach *disposito*⁴⁹ wyodrębnienie argumentu, który pozwoliłby ostatecznie rozstrzygnąć wątpliwości medialne, wydaje się niemożliwe, dlatego dyskusja wokół biegaczki pozostaje aktualna i może mieć nowe odsłony⁵⁰.

W warstwie *elocutio* zwraca uwagę niemożność gramatycznego dostosowania języka do zobrazowania kontrowersji związanych z płcią, co wyraża tytuł sprawozdania: *Pobiegła czy pobiegł, wygrała czy wygrał*⁵¹. Należy jednak zauważyć, że posługiwanie się podwójną formą gramatyczną w nagłówku służy do eksplikowania problemu interseksualności, a w korpusowej narracji o biegaczce zachowywana jest forma żeńska: lekkoatletka, zawodniczka, reprezentantka, osiemnastolatka itd. Podobne w wymowie jest pytanie retoryczne postawione przez Macieja Petruczenko w felietonie: *Czy jakąś płęć trzeba mieć?*⁵² Dziennikarz w felietonach poświęca

⁴⁷ R. Leniarski, Rio 2016. Caster Semenya rozpęta burzę. Czy powinna startować?, <http://www.sport.pl/lekkoatletyka/1,64989,20557049,rio-2016-caster-semenya-rozpeta-burze-czy-powinna-startowac.html>, [dostęp: 17.03.2017 r.].

⁴⁸ „-Jestem człowiekiem. Nikim innym- odpowiada na pytanie o to, jakiej jest płci” K. Straszak, Caster Semenya: Miałam być piłkarką, teraz chcę mieć dzieci, <https://sportowefakty.wp.pl/1a/160621/caster-semenya-mialam-byc-pilkarka-teraz-chce-miec-dzieci>, [dostęp: 17.03.2017r.].

⁴⁹ Więcej o dyskursie medialnym na temat Caster Semenya pisze S. Montañola, From sports to sience, rhetorical and Power issues in the media coverage of Caster Semenya, [w:] Gender testing...

⁵⁰ F. Kołodziejski, Testosteron znów namiesza w lekkoatletyce. Wraca sprawa Caster Semenya, <http://www.przegladsportowy.pl/lekkoatletyka,lekkoatletyka-caster-semenya-iaaf-znow-walczy-z-testosteronem,artykul,796803,1,287.html>, [dostęp: 15.07.2017 r.]; P. Majchrzak, P. Wilkowicz, Sensacyjny obród spraw. Caster Semenya może się obawiać o swoją przyszłość, <http://www.sport.pl/lekkoatletyka/7,64989,22052350,sensacyjny-obrot-spraw-caster-semenya-moze-sie-obawiac-o-swoja.html>, [dostęp 17.03.2017 r.]; P. Szarwark, Wraca sprawa lekkoatletek z wyższym poziomem testosteronu, <https://sportowefakty.wp.pl/1a/697173/wraca-sprawa-lekkoatletek-z-wyzszym-poziomem-testosteronu>, [dostęp: 15.07.2017 r.].

⁵¹ R. Leniarski, *Pobiegła czy pobiegł, wygrała czy wygrał*, http://www.sport.pl/sport-GW/1,91756,6948814,Berlin_2009__Pobiegla_czy_pobieg_l__wygrala_czy_wygral.html, [dostęp: 17.03.2017 r.].

⁵² M. Petruczenko, Echa skandalu: jaką płęć trzeba mieć?, <http://www.przegladsportowy.pl/lekkoatletyka,echa-skandalu-jaka-plec-trzeba-miec-,artykul,57651,1,287.html>, [dostęp: 17.03.2017r.]; M. Petruczenko, Czy jakąś płęć trzeba mieć?, <http://www.przegladsportowy.pl/igrzyska-olimpijskie/>

miejsce na refleksję dotyczącą zaniku płci w sporcie: „Może czas pogodzić się z myślą, że określenie *slaba plec* przestaje powoli pasować do dzisiejszej rzeczywistości sportowej?”⁵³ Rozważania te dotyczą nie tylko zawodniczek podejrzanych o interseksualność, ale zmian, które dokonują się w światowej rywalizacji sportowej, kiedy na przykład jamajska sprinterka osiąga czas lepszy od polskiego biegacza⁵⁴.

W autorskich tekstach publicystycznych można spotkać się z figurą ironii konstruującą opis zawodniczki:

„Osiemnastolatka ma taki wygląd, że nawet Mike Tyson w swoim najlepszym okresie mógłby się przestraszyć, gdyby miał się z nią zmierzyć w walce bokserkiej. Niskiego głosu pozazdrościłby jej niejeden śpiewak operowy, zaś firmom produkującym kosmetyki, związane z depilacją skóry kobiecej, Caster posłużyłaby jako najlepszy model (modelka), demonstrujący(a) konieczność usuwania zarostu na nogach, rękach i plecach”⁵⁵

lub

„Mężczyzna, kobieta hemafrodyta? Jeżeli dusza nie ma płci, jeżeli nie ma się nic przeciw butom rozmiar 46, nie ma się nic przeciw prześwitującemu przez koszulkę biustonoszowi, który stwierdza totalny brak biustu oraz nie zwraca się uwagi na bez wątpienia męskie cechy jak postura-głos-gesty, Caster Semenya jest, bez żadnej ironii, piękną kobietą”⁵⁶.

Ironia oraz satyra skierowane *ad personam* najczęściej odnoszą się do wyglądu zawodniczki i bazują na eksponowaniu jej męskich cech. Z reguły jednak figury te przybierają łagodniejszą formę, jak np. „ze względu jednak na, ekhm, oryginalną urodę Afrykanki”⁵⁷. Wprowadzenie znaku parawerbalności do tekstu dziennikarskiego amplifikuje sprzeczność między znaczeniem literalnym a postulowaniem odczytaniem komunikatu. Za satyryczne, choć można się zastanowić, czy stosowne, należy też uznać zabawy z imieniem i nazwiskiem zawodniczki poprzez tworzenie anagramów np. „a secret Man? Yes”⁵⁸.

Ciekawie przedstawia się kwestia porównań zawodniczki do innych sportowców: Usaina Bolta, Michaela Phelpsa czy Joanny Józwik. Analogie między Caster Semenya a najszybszym mężczyzną świata lub niepokonanym pływakiem

rio-2016,felieton-macieja-petruczenki-czy-jakas-plec-trzeba-miec-,artykul,712166,1,13452.html, [dostęp: 17.03.2017 r.].

⁵³ Pan czy pani, dz. cyt.

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ M. Petruczenko, Echa skandalu..., dz. cyt.

⁵⁶ Cytat z wywiadu, który z zawodniczką przeprowadziła Gaia Piccardi. K. Straszak, Caster Semenya. Miałam być piłkarką..., dz. cyt.

⁵⁷ Caster Semenya – badania IAAF a prysznic, http://www.zczuba.pl/zczuba/1,90957,6945449,Caster_Semenya___badania_IAAF_a_prysznic.html, [dostęp: 17.03.2017r.].

⁵⁸ Anagram prawdę Ci powie, http://www.zczuba.pl/zczuba/1,90957,6957682,Anagram_prawde_ci_powie.html, [dostęp: 17.03.2017 r.].

służą egzemplifikacji wyposażenia naturalnego zawodników. W dyskusji nad udziałem w rywalizacji kobiet o naturalnie podwyższonym poziomie testosteronu wykorzystuje się argument o niezwykłych predyspozycjach męskich zawodników, którzy z tego powodu nie są stygmatyzowani, ani nie wprowadza się regulacji prawnych dotyczących np. dopuszczalnej liczby szybkokurczliwych włókien mięśniowych lub rozpiętości ramion, przyczyniających się do niezwykłych sukcesów zawodników⁵⁹.

Zestawienie z Joanną Józwik odbywa się na zasadzie kontrastu i może być wyrażone w formie deprecjonującej i depersonifikującej metonimii np. *Joanna Józwik znowu przegrała z testosteronem*⁶⁰. Porównanie biegaczek odbywa się również w warstwie wizualnej przekazów medialnych. Fotografie stanowią element dziennikarskiego *actio*, są niewerbalnym dowodem na kobiecość Joanny Józwik i nienormatywne zmaskulinizowanie Caster Semenyi⁶¹. W zestawieniu z neutralnym w wymowie tekstem mogą przydać mu znaczenia perswazyjnego. Dlatego niektóre doniesienia medialne ilustrowane są zdjęciami Semenyi, na których uwagę zwraca muskulatura, mimika pozbawiona uśmiechu lub gesty czy postura kojarzące się z męskim stylem komunikacji niewerbalnej⁶². Dla kontrastu Joanna Józwik prezentowana jest uśmiechnięta, często w sytuacjach prywatnych, nie związanych z rywalizacją.

Odrębną kategorię porównania stanowi zestawienie Caster Semenyi z Saartjie Baartman, przeprowadzone relacjonowane na podstawie prasy angielskiej przez Przemysława Iwańczyka⁶³. Jak zauważania dziennikarz, wprowadzenie do dyskursu tej analogii nasila rasowy kontekst kontrowersji wokół płci biegaczki. Hotentocka Wenus symbolizuje bowiem opresywność myślenia kolonialnego, traktującego odmiennosc jako dziwaczność, którą można deprecjonować. Argumenty, jakoby poddanie w wątpliwość płci Semenyi wynikało z powodów rasistowskich, wyrażali też przedstawiciele władz RPA, wstawiając się za swoją zawodniczką. Na tym tle polski dyskurs w serwisach sportowych nie ma nacechowania rasistowskiego. Zwraca jednak uwagę powtarzanie brytyjskich narracji o rodzinnej wiosce bohaterki, bieganiu po kozich bobkach, braku butów do treningu, domu bez podstawowego wyposażenia itp. Można zauważyć, że powielanie tych postkolonialnych tropów dyskursywnych podkreśla odmiennosc biegaczki i jej dziwnosc poprzez amplifi-

⁵⁹ Np. R. Stec, dz. cyt.

⁶⁰ P. Kurkowski, Joanna Józwik znowu przegrała z testosteronem. Fantastyczna forma Polki, <https://sportowefakty.wp.pl/la/627631/joanna-jozwik-znowu-przegrala-z-testosteronem-fantastyczna-forma-polki>, [dostęp: 17.03.2017r.].

⁶¹ Np. P. Majchrzak, P. Wilkowicz, Sensacyjny obrót spraw...

⁶² O perswazyjnym wykorzystaniu fotografii Ewy Kłobukowskiej pisała Ch. Cole, dz. cyt.

⁶³ P. Iwańczyk, Lekkoatletyka. Caster Semenya wraca i wciąż dzieli świat, http://www.sport.pl/lekkoatletyka/1,64989,9762440,Lekkoatletyka__Caster_Semenya_wraca_i_wciaz_dzieli.html, [dostęp: 17.03.2017r.].

kację dystansu i wyobcowania, a tym samym wzmacnia postawę braku akceptacji wobec kobiet wyróżniających się podwyższonym poziomem testosteronu⁶⁴.

W retoryce klasycznej dział *memoria* wiązał się z kompetencjami mówcy i pamięciowym opanowaniem przemówienia. Współcześnie ważniejszą rolę odgrywa takie ukształtowanie tekstu perswazyjnego, aby audytorium zapamiętało główną ideę przesłania. Przesunięcie akcentu analitycznego w stronę oddziaływania na pamięć odbiorców pozwala zastanowić się, co z przekazów na temat Caster Semenyi można trafić do ich czytelnika. Jedną z najskuteczniejszych metod pamięciowych polega na powtarzaniu treści. Wielość komunikatów agencyjnych publikowana w serwisach sportowych sprzyja powielaniu pewnych formuł tekstowych, tropów, a nawet akapitów. Poniżej zaprezentuję najczęściej powtarzające się elementy przekazów wraz z ich liczbową reprezentacją w korpusie.

Powtarzalna kategoria/fraza/zdarzenie	Liczba wystąpień na 95 tekstów zaliczonych do korpusu	Przykładowe reprezentacje językowe
Kontrowersja/dwuznaczność	25	„kontrowersje wokół swojej osoby”; „kontrowersyjna biegaczka”; „kontrowersyjna reprezentantka RPA”; „wokół której było sporo kontrowersji dotyczących jej płci”; „kontrowersje wokół zawodniczki RPA nie ustają”
Męski wygląd	32	„chłopięca sylwetka”; „przypominają mężczyźni”; „mającej męską sylwetkę i rysy twarzy”; „zwracała uwagę swym męskim wyglądem i atletyczną posturą”
Przeciek dotyczący posiadania żeńskich i męskich narządów płciowych/hermafrodytyzm	22	„ich wyniki wykazały, że biegaczka posiada zarówno żeńskie, jak i męskie organy płciowe”; „Caster Semenya ma zarówno męskie, jak i żeńskie organy płciowe”; „media poinformowały, że biegaczka jest hemafrodytą”
Wysoki poziom testosteronu	11	„o tak wysokim poziomie testosteronu, że – zdaniem wielu – nie powinna startować”; „trzy razy wyższy poziom testosteronu”
Zatajenie wyników testów płci	8	„ale rezultatów testów płci nie ujawniono”; „rezultaty testów medycznych nie zostaną podane do publicznej wiadomości”; „Opatrzono klauzulą „poufne””

⁶⁴ M. Petruczenko, Zagadka płci Caster Semenyi, <http://www.przegladsportowy.pl/lekkoatletyka,iaaf-chce-zabronic-caster-semenyi-wystepow-w-zawodach-kobiet,artykul,67149,1,287.html>, [dostęp: 17.03.2017r.].

PODSUMOWANIE

Analizując dyskurs na temat Caster Semenyi można stwierdzić, że wizerunek zawodniczki kreowany w mediach internetowych w znacznej mierze opiera się na opozycji wobec stereotypowego pojęcia kobiecości, co ma miejsce poprzez ekspozowanie cech wyglądu kategoryzowanych jako męskie. Inną cechą tego przekazu jest akcentowanie wątków sensacyjnych wskutek ewokowania niejasności i zagadkowości płci oraz powielanie formuły kontrowersji w prezentacji bohaterki. Media przypisują zawodniczkę hyperandrogenizm, interseksualność, hemafrrodytyzm, poprzez traktowanie domniemania zaczerpniętego z nieoficjalnych źródeł jako dowodu w sprawie. Utajnienie wyników badań paradoksalnie wzmocniło przekaz o słuszności tezy o obojactwie zawodniczki⁶⁵.

Polski dyskurs medialny poświęcony Caster Semenyi nie odbiega znacząco od dyskusji, które w tej sprawie odbywały się również w zagranicznych mediach. Świadczą o tym nawiązania do tekstów z prasy europejskiej oraz wykorzystywanie źródeł agencyjnych.

Konteksty sprawy Caster Semenyi, naświetlane w polskich mediach, ujawniły także problemy etyczne związane z rywalizacją sportową, równością szans i grą *fair play*. Dziennikarze akcentowali również polityczne i ekonomiczne aspekty kontrowersji wokół zawodniczki. W niektórych tekstach pojawił się wątek dotyczący praw człowieka i ich łamanie w obliczu publicznych spekulacji na temat wyników badań.

W perspektywie historii polskiego sportu ciekawe wydaje się przywołanie rodzimych przypadków kwestionowania kobiecości. Jak można zobaczyć, dyskurs dziennikarski na temat granic płci profilowany jest w sposób sensacyjny, a dziennikarze nie w pełni wypracowali narzędzia, które służyłyby do konstruowania narracji opartych na szacunku i pełnym poszanowaniu godności człowieka. Caster Semenya niewątpliwie funkcjonuje jako *inny*, który dodatkowo stanowi zagrożenie dla polskiej biegaczki, co ma w niepisany sposób tłumaczyć zasadność insynuacji i wątpliwości. Reakcje internautów pod artykułami w serwisach pokazują, że w komentowanie sprawy Afrykanki odbiorcy zaangażowali się najmocniej właśnie w trakcie Igrzysk Olimpijskich w Rio de Janeiro. Wypowiedzi w komentarzach pod artykułami odzwierciedlają argumentację obu stron dyskusji, jednakże prowadzone są dość niewybrednym językiem, charakterystycznym dla anonimowej przestrzeni komunikacyjnej.

W ramach *post scriptum* pragnę wyrazić nadzieję, że apele dziennikarskie o rehabilitację Ewy Kłobukowskiej przez stosowne władze sportowe przyniosą oczekiwany skutek w postaci oficjalnych przeprosin i przywrócenia rekordów, o ile oczywiście byłoby to zgodne z wolą wspaniałej sprinterki, która wyprzedziła w Pradze Irenę Szewińską.

⁶⁵ Dowodów na „przewagę męskości” ma dostarczać również homoseksualna orientacja Caster Semenyi oraz jej ślub z partnerką.

BIBLIOGRAFIA

Opracowania

- Arystoteles, *Retoryka. Poetyka*, tłum. H. Podbielski, Warszawa 1958.
- Birrell S., *Discourses on the gender/sport relationship: From „women in sport” to „gender relations”*, „Exercise and Sport Science Review” 1988, 16, s. 459-502. Cole Ch., *One chromosome too many?*, [w:] *The Olympics at the Millenium: power, politics and the games*, red. K. Schaffer, S. Smith, New Brunswick 2000, s. 128-146.
- Gender Testing in Sport: Ethics, cases and controversies*, red. S. Montañola, Aurèlie Olivési, Routledge 2016.
- Heggie V., *Testing sex and gender in sports; reinventing, reimagining and reconstructing histories*, „Endeavour” 2010, 34 (4), s. 157-163, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3007680/>, [dostęp 17.03.2017].
- Igrzyska olimpijskie w mediach masowych: 1948-1984*, red. P. Nowak, E. Pawlak-Hejno, M. Piechota, Lublin 2016.
- Jakubowska H., *Gra ciałem. Praktyki i dyskursy różnicowania płci w sporcie*, Warszawa 2014
- H. Jakubowska, *Kiedy pleć nie ma znaczenia. Nie/normatywne ciała w dyskursie narodowym i sportowego sukcesu*, „Przegląd Socjologii Jakościowej” 2015, t.9, nr 2, s. 116-129.
- Jakubowska H., *Świat sportu w prasie codziennej na przykładzie „The International Sports Press Survey”*, „Studia medioznawcze” 2013, nr 1, s. 47-64.
- Mayerowitz J., *How sex changed. A history of transsexuality in United States*, Harvard 2004.
- Mazur Z., Organista N., *Niedoreprezentowanie kobiet w sporcie. Analiza sportowych przekazów medialnych*, [w:] *Kobiety w sferze publicznej. Perspektywy interdyscyplinarne problemu*, red. M. Pataj, Toruń 2017, s. 132-147.
- Muszałowna K., *Pod olimpijskim sztandarem*, Warszawa 1938, s. 45-52.
- Nowożytnie Igrzyska Olimpijskie w mediach polskich do 1936 roku*, red. Paweł Nowak, K. Stępnik, Lublin 2010.
- Pawlak-Hejno E., *Polska reprezentacja w Lake Placid i w Los Angeles na lamach „Przeglądu Sportowego”*, [w:] *Nowożytnie Igrzyska Olimpijskie w mediach polskich do 1936 roku*, red. P. Nowak, K. Stępnik, Lublin 2010, s. 73-88.
- Riedner R. C., *From Spectacle to crisis of feeling: slow violence, affective rhetoric, and the case of Caster Semenya*, [w:] Tejże, *Writing neoliberal values. Rhetorical Connectivities and Globalized Capitalism*, Palgrave Macmillan UK, 2015, s. 99-123.
- Ritchie R., Reynard J., Lewis T., *Intressex and the Olympic Games*, „Journal of the Royal Society of Medicine” 2008, 1001 (8), s. 395-399.
- Rotkiewicz M., *Halina Konopacka - mistrzyni dysku, pióra i palety*, [w:] Tejże, *Światło Olimpij*, Warszawa 2011, s. 188-241.
- Sloop J., *„This is not natural”. Caster Semenya’s gender threats*, „Critical Studies in Media Communication” 2012, t. 29, s. 81-96.
- Tannenbaum R., *The life and murder of Stella Walsh intersex Olympic champion*, <https://longreads.com/2016/08/18/the-life-and-murder-of-stella-walsh-intersex-olympic-champion/>, [dostęp: 17.03.2017].
- Tuszyński B., *Sprintem przez prasę sportową*, Warszawa 1975.
- Weiderkehr S., *Sportsmen(ki) na frontach zimnej wojny. Obraz ciała zawodniczek z krajów socjalistycznych w zachodniej prasie sportowej*, „Przegląd Historyczny” 2009, 100/3, s. 567-586.
- Zdebska-Biziewska H., *O istocie fair play*, [w:] *Czyta gra. Fair play*, red. K. Hądzelek i in., Warszawa 2014, s. 15.

Źródła

- Anagram prawdę Ci powie*, http://www.zczuba.pl/zczuba/1,90957,6957682,Anagram_prawde_ci_powie.html, [dostęp: 17.03.2017].
- Berezowski O., *Ewa Kłobukowska – nieznaną historią*, <http://www.magazynbieganie.pl/ewa-klobukowska-nieznaną-historią/>, [dostęp: 17.03.2017r.];
- Bielas J., *Ewa Kłobukowska. Nie jest pani kobietą!*, <http://www.planetakobiet.com.pl/artykul-3431-ewaklobukowskaniejestpanikobieta.htm>, [dostęp: 17.03.2017].
- Caster Semenya – badania IAAF a prysznic*, http://www.zczuba.pl/zczuba/1,90957,6945449,Caster_Semenya__badania_IAAF_a_prysznic.html, [dostęp: 17.03.2017].
- Czy umięśnione kobiety są seksowne?* <https://kobieta.wp.pl/umiesnione-kobiety-sa-seksowne-znane-sportsmenki-o-swoich-cialach-5983149703074433g/10>, [dostęp: 17.03.2017].
- Drużyna polska przed wyjazdem na olimpiadę*, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 53, s. 2.
- Dwa starty – dwa srebrne medale*, „Przegląd Sportowy” 1936, nr 66, s. 3.
- Erd., *W Tokio trzy złote medale – obiecuje Walasiewiczówna sportowi polskiemu*, „Przegląd Sportowy” 1936, nr 76, s. 4.
- Gapiński D., *Caster Semenya – kobieta czy mężczyzna?*, <https://sportowefakty.wp.pl/la/94249/caster-semenya-kobieta-czy-mezczyzna>, [dostęp: 17.03.2017];
- Głuszek Z., *Polki przed wielką szansą*, „Przegląd Sportowy” 1967 nr 111, s. 8.
- Hemafrodyta ze złotem w kieszeni*, <https://queer.pl/artykul/186985/stanislaw-walasiewicz-sport-lgbt>, [dostęp: 17.03.2017].
- Iwańczyk P., *Lekkoatletyka. Caster Semenya wraca i wciąż dzieli świat*, http://www.sport.pl/lekkoatletyka/1,64989,9762440,Lekkoatletyka__Caster_Semenya_wraca_i_wciaz_dzieli.html, [dostęp: 17.03.2017r.].
- Kołodziejski F., *Testosteron znów namieszka w lekkoatletyce. Wraca sprawa Caster Semenya*, <http://www.przegladSPORTOWY.pl/lekkoatletyka.lekkoatletyka-caster-semenya-iaaf-znow-walczy-z-testosteronem,artykul,796803,1,287.html>, [dostęp: 15.07.2017 r.];
- Kowalski W., *Ta Polka zdobyła olimpijski medal, a przy okazji... zadrwiła z Hitlera. „Wcale nie czuje się mniejsza od pana”*, <http://natemat.pl/186847,ta-polka-zdobyła-olimpijski-medal-a-przy-okazji-zadrwiła-z-hitlera-wcale-nie-czuje-sie-mniejsza-od-pana>, [dostęp: 17.03.2017].
- Kurkowski P., *Joanna Józwiak znowu przegrała z testosteronem. Fantastyczna forma Polki*, <https://sportowefakty.wp.pl/la/627631/joanna-jozwiak-znowu-przegrala-z-testosteronem-fantastyczna-forma-polki>, [dostęp: 17.03.2017r.].
- Kusociński J., *Z wizytą u Pań*, „Przegląd Sportowy” 1936, nr 65, s. 4.
- Lekkoatletyka. Semenya może startować jako kobieta*, http://www.sport.pl/lekkoatletyka/1,64989,7996233,Lekkoatletyka__Semenya_moze_startowac_jako_kobieta.html, [dostęp: 17.03.2017].
- Leniarski R., *Pobiegła czy pobiegł, wygrała czy wygrał*, http://www.sport.pl/sport-GW/1,91756,6948814,Berlin_2009__Pobiegla_czy_pobieg_l__wygrala_czy_wygral.html, [dostęp: 17.03.2017].
- Leniarski R., *Rio 2016. Caster Semenya rozpetana burzą. Czy powinna startować?*, <http://www.sport.pl/lekkoatletyka/1,64989,20557049,rio-2016-caster-semenya-rozpeta-burze-czy-powinna-startowac.html>, [dostęp: 17.03.2017].
- Majchrzak P., Wilkowiec P., *Sensacyjny obrót spraw. Caster Semenya może się obawiać o swoją przyszłość*, <http://www.sport.pl/lekkoatletyka/7,64989,22052350,sensacyjny-obrot-spraw-caster-semenya-moze-sie-obawiac-o-swoja.html>, [dostęp: 17.03.2017];
- Mostin R., *Kwaśniewska, Walasiewiczówna i Wajsówna – po zwycięskich walkach*, „Przegląd Sportowy” 1936, nr 67, s. 4.
- Najsłynniejsze płciowe skandale w sporcie*, http://www.zczuba.pl/zczuba/1,90957,6949810,Najsłynniejsze_płciowe_skandale_w_sporcie.html, [dostęp: 17.03.2017].

- Nasza rekordzistka i jej pupilka*, „Przegląd Sportowy” 1936, nr 78, s.5.
- Obojnak z olimpijskim złotem czyli nieprawdopodobna historia Stanisławy Walasiewicz*, <http://historia.org.pl/2015/10/29/obojnak-z-olimpijskim-zlotem-czyli-nieprawdopodobna-historia-stanislawy-walasiewicz/>, [dostęp: 17.03.2017].
- Olimpiada*, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 57, s. 5.
- Olimpijskie grzechy – złamana kariera Ewy Kłobukowskiej*, <http://gazetabaltycka.pl/promowane/olimpijskie-grzechy-zlamana-kariera-ewy-klobukowskiej>, [dostęp: 17.03.2017].
- Pan czy pani?*, <http://www.przegladsportowy.pl/lekkoatletyka,pan-czy-pani-,artykul,93398,1,287.html>, [dostęp 17.03.2017].
- Petruczenko M., *Czy jakąś płec trzeba mieć?*, <http://www.przegladsportowy.pl/igrzyska-olimpijskie/rio-2016,felieton-macieja-petruczenki-czy-jakas-plec-trzeba-miec-,artykul,712166,1,13452.html>, [dostęp: 17.03.2017].
- Petruczenko M., *Echa skandalu: jaką płec trzeba mieć?*, <http://www.przegladsportowy.pl/lekkoatletyka,echa-skandalu-jaka-plec-trzeba-miec-,artykul,57651,1,287.html>, [dostęp: 17.03.2017].
- Petruczenko M., *Międzynarodowy skandal trwa*, <http://www.przegladsportowy.pl/lekkoatletyka,caster-semenya-startuje-rywalki-nie-kryja-oburzenia,artykul,85411,1,287.html>, [dostęp: 17.03.2017].
- Petruczenko M., *Zagadka płci Caster Semenya*, <http://www.przegladsportowy.pl/lekkoatletyka,iaaf-chce-zabronic-caster-semenya-wystepow-w-zawodach-kobiet,artykul,67149,1,287.html>, [dostęp: 17.03.2017r.].
- Rio 2016: to one będą przyciągać wzrok kibiców. Zobacz piękne polskie olimpijki*, <https://sportowefakty.wp.pl/sportowybar/617352/to-one-beda-przyciagac-wzrok-kibicow-w-rio-zobacz-piekne-polskie-olimpijki> [dostęp: 17.03.2017].
- Rozmowa z Walasiewiczówną*, „Przegląd Sportowy” 19132, nr 63, s. 3.
- Składkowski K., *Olimpijscy oszuści, czyli ciemna strona igrzysk*, <http://www.przegladsportowy.pl/igrzyska-olimpijskie,olimpijscy-oszusczyli-ciemna-strona-igrzysk,artykul,142895,1,969.html>, [dostęp: 17.03.2017].
- Sportowi oszuści i spryciarze, <http://www.dziennikpolski24.pl/artykul/3103196,sportowi-oszusczy-i-spryciarze,id,t.html>, [dostęp: 17.03.2017].
- Sprawa Caster Semenya: IAAF stworzy definicję kobiety*, http://www.sport.pl/lekkoatletyka/1,64989,7131275,Sprawa_Caster_Semenya__IAAF_stworzy_definicje_kobiety.html, [dostęp: 17.03.2017].
- Stec R., *Sport tylko dla prawdziwych kobiet*, http://www.sport.pl/sportGW/1,91756,6956870,Rafał_Stec__Sport_tylko_dla_prawdziwych_kobiet.html, [dostęp: 17.03.2017].
- Straszak K., *Caster Semenya: Miałam być piłkarką, teraz chcę mieć dzieci*, <https://sportowefakty.wp.pl/la/160621/caster-semenya-mialam-byc-pilkarka-teraz-chce-miec-dzieci>, [dostęp: 17.03.2017].
- Szarwark P., *Wraca sprawa lekkoatletek z wyższym poziomem testosteronu*, <https://sportowefakty.wp.pl/la/697173/wraca-sprawa-lekkoatletek-z-wyzszym-poziomem-testosteronu>, [dostęp: 15.07.2017 r.].
- Walasiewicz E., *Stanisława Walasiewicz – kontrowersyjna mistrzyni sprzed ery Szewińskiej*, <http://www.magazynbieganie.pl/stanislaw-walasiewicz-kontrowersyjna-mistrzyna-sprzed-ery-szewinskiej/>, [dostęp: 17.03.2017].
- Walasiewiczówna i Tolan – najszybsza para świata*, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 63, s. 3.
- Walasiewiczówna w barwach Polski*, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 51, s. 2.
- Zwycięstwa Polaków w Chicago*, „Przegląd Sportowy” 1932, nr 68.

Streszczenie

Celem artykułu jest retoryczna analiza przekazów medialnych na temat Caster Semenya opublikowanych w serwisach sportowych: sport.pl [3]przeładsportowy.pl [4] oraz sportowe fakty.pl [5]. W 2009 roku namistrzostwach świata w Berlinie, lekkoatletka wygrała bieg na 800 m,znacznie wyprzedzając rywalki. Sukces biegaczki został przyćmionyprzez kontrowersje wokół jej płci i konieczność poddania siętestom, które miały potwierdzić czy Caster Semenya może startować

razem z kobietami. Przypadek zawodniczki wzbudził duże zainteresowanie tylko mediów, ale także naukowców, którzy analizowali dyskurswokół jej postaci z różnych perspektyw. W historii polskiego sportutakże dwukrotnie zanegowano płeć biegaczek: Stanisławy Walasiewiczówny i Ewy Kłobukowskiej. Artykuł ma odpowiedź na pytanie: w jaki sposób prezentowane są kontrowersje wokół Caster Semenya w elektronicznych mediach sportowych oraz jak w ramach tego dyskursu profilowane są historie Polek, których płeć także zanegowano.

Słowa kluczowe: Caster Semenya, Stanisława Walasiewicz, Ewa Kłobukowska, hyperandrogenizm

WHEN FEMINITY IS NOT OBVIOUS - CONTROVERSY CONCERNING THE SEX OF THE FEMALE PARTICIPANTS IN THE CONTEX OF THE OLIMPIC GAMES

Summary

The aim of the article is a rethoretical analysis of media coverage on Caster Semenya published on sports websites such as sport.pl, przeładsportowy.pl and sportowefakty.pl. In 2009 at the World Championships in Berlin, a female athlete who won the race at 800 m. beat her competitors easily. However, her remarkable success was overshadowed by controversy which arose over her sex and the need for tests which were supposed to confirm if Caster Semenya could compete with other women. Her exceptional case attracted both the media's as well as scientists' attention. The latter did a discourse analysis concerning her person from different perspectives. In the history of Polish sport the sex of two female Polish athletes: Stanisława and Ewa, has been questioned twice as well. The article is to answer the questions: how is the controversy concerning Caster Semenya's sex presented by the Internet media and how are two female Polish athletes, whose sex has also been questioned, profiled in this context.

Keywords: Caster Semenya, Stella Walsh, Ewa Kłobukowska, hyperandrogenism.